

Versneden verzen

Peter WJ Brouwer – uit de zon gevallen dieren

Vervuld van trots melden we dat onze Ambrozijsmedewerker Peter (°Eindhoven, 1965) dit voorjaar debuteerde met de gedichtenbundel *Landdieren* (uitgeverij P). De titel, die al met al ook bladzijden biologie oproept, komt me wat vreemd en nogal koel over. Maar laten we bij de les blijven, want misschien is Darwin in de buurt en hebben die dieren mensenmanieren.

Ruikt de volgende bespreking naar inteelt, hebben de woorden iets incestueus, kloppen we elkaar te opvallend spontaan op de schouders? Het zal ons worst wezen! We proberen een korte en eerlijke recensie op de rails te zetten, Holland en Vlaanderen hoeven niet door een gemeenschappelijke taal van elkaar gescheiden te blijven.

Daar ik mezelf in poëtische sonnettenbakkend ten hoogste slechts 14 regels gun, is het even wennen aan de doorgaans lange gedichten van onze Nederlandse vriend. Vorm en vent. Sta me toe nog even te verwijlen bij het pannetje uit de eigen keuken. Een met mijn woordenpotje overeenkomende kookdamp bespeurde ik in een interview met de Franstalige Belgische dichteres Gwenaëlle Stubbe (°1972) met wie ik me voor het overige helemaal niet wil vereenzelvigen. In de recente *Poëziekrant* heeft de schrijfster van het onlangs uitgekomen *Ma tante Sidonie* het over haar schriftuur en hoe ze bij het maken van gedichten in de buurt van het kookpunt komt. “Het is zoals wanneer ik mijn voet in een sok glijd: ik wil dat mijn geest in een soort sok past, in een bad, een tunnel. Als mijn geest zich aan dat soort ruimte aanpast, weet ik dat hij zijn hoogste spanning heeft bereikt. Als die maximale spanning aanwezig is, zit ook mijn emotie daar, samengebald in haar hoogste spanningsgraad. In feite beantwoorden die vormen dus aan mijn emotie.”

Graag over nu naar *Landdieren* met 75 bladzijden poëzie die op onderhuidse wijze spannend zijn.

Patrichs, een gedicht dat de naam draagt van een niet langer in de handel verkrijgbaar parfum, spant, uitgespreid over vier bladzijden, op vlak van lengte de kroon. Waartoe een hap van een in bloesemthee gedoopt madeleinekoekje of de herinnering aan een ooit gebruikte aftershave kan leiden.

Het eerste gedicht dat de titel van de bundel draagt, geldt in mijn ogen als een programmaverklaring. De dichter weet Icarus gevallen; het paradijs of het te felle licht van de zon is verbeurdverklaard: “Geen vogel met jou te mogen zijn / maar zwaar, zo zwaar aan de grond / zullen we landdieren zijn gebleken, / stram en schuw in onze huizen // hunkerend naar een plek / waar bakens zonder licht zijn.” Het verlangen naar de avond, naar beslotenheid en afzondering, vormt een leidmotief doorheen de bundel. In *De bezoekers*, een gedicht dat eerder in tal van tijdschriften figureerde en nogal wat interpretaties bij lezers losweekte, heet

het: “Die avond // stroomde het licht uit onze ogen / kamers in waar deuren kierden / die maar niet open gingen, of dichtvielen.”

De prelude *Landdieren* wordt gevolgd door vijf cycli. Het lichtloze avondlijke trof ik ook in *Mensenwerk* aan dat een Scandinavisch aandoende droefheid uitstraalt: “Ik lees al jaren mijn brief aan jou, / de woorden afgetuigd en kaal // een godvergeten oord / waar eentalige mannen dagelijks / ziel en bruid onder hun arm / torsen.” Eentaligheid zou wel eens voor een vorm van eenzaamheid kunnen staan.

Ik ben altijd gefascineerd geweest door vormen van leegte, oorden waar de stilte de gedempte trom van de tijd betokkelt. Bij het begin van een vakantie bezoek ik graag de speelplaats en de ruimten van een school. In die verlatenheid lijken het jongelugeschreeuw, het belgerinkel, de stemmen van docenten tot leven te komen. En neem muzieklokalen in augustus met instrumenten die er ‘veelzeggend’ het zwijgen toe doen. Of je gaat een kamer binnen die zo-even nog bevolkt is geweest: er kwam een delegatie bij elkaar en er vielen nogal hoge woorden of een zich verenigend paar genoot er van een gestolen herdersuurtje. Het lijkt er dan soms op alsof de kamer in de ether als een fluïdum nog de sporen draagt van wat zich daar afgespeeld heeft. Voer voor parapsychologen?

Ik vertel dit omdat het goed aansluit bij een element in Peters poëzie dat met leegte en tijd te maken heeft. “Zelfs als de vogel in mijn hand valt // (...) maak ik daarmee / zijn vlucht niet ongedaan.” Tal van gedichten bevinden zich in een spanningsveld: een schrijvend nu-moment wordt geflankeerd door (bij wijze van spreken en voorgesteld op een tijdslijn) links het verloren verleden en rechts de mogelijke, nog te be-leven toekomst. Je kunt niet tweemaal in dezelfde stroom staan. De vogel van de tijd vliegt en vliedt! “Zal hij zich ooit weer vertonen / zich in de palm van mijn hand / zachtjes vlijen? / Hij zal dezelfde, maar anders zijn.” Het gedicht *Om langzaam te vergeten* laat zich met dat retorisch herhaalde werkwoord van de titel als een postcoïtale meditatie lezen. “Haar benen weer kuis / bijeen bedenken. // Vergeten haar mond, / die smaakte naar jouw mond,...” *Vooravond* roept een dode op. Bewegende beelden dringen zich bij een definitief geworden stilstand op: “Ik zie een glimmende steen / die niets anders worden wil / onbegrijpelijk lang op hem rusten.”

De regels van Brouwer bieden meer vragen dan antwoorden en laten vooral het najaar met graag wat regen aan bod komen. “Toen het licht over een schutting / kleuren in je haren schudde // groeide oktober aan jouw voeten / de aarde dicht.” Het herfst blijktbaar ook in de schetsen waarin niet concreet bij name genoemd man en vrouw figureren. Grote gevoelens als bijvoorbeeld eenzaamheid of verlangen worden niet expliciet in beeld gebracht, maar gesuggereerd door in te zoomen op markante details. Het gedicht *Zijn handen* begint en eindigt met een vlieg. In het begin vliegt dat diertje de auto in om neer te strijken op het been van de vrouw. In de slotstrofe heeft het een andere plek gekozen: “De vlieg op zijn pet staat stil als zijn oog. / In het vocht van een traan / ziet zij heel de zon.” Ver verwijderd van elkaar zitten hij en zij bij elkaar in de auto in Toscane.

“De lente een zwaluw / en een lege plek / die uit zijn voegen barst...” In de

perken van de poëzie is een paradox graag meegenomen. Een goed gedicht spreekt volgens onze dichter het onnoembare uit. In *Langduriger* worden “herinneringen ziender ogen blinder”. Brouwer beschreef in een interview met Sylvie Marie (*Meander*, 2008) het schrijfproces als eerder irrationeel. Hij wil unieke gebeurtenissen aan het papier toevertrouwen, maar heeft er geen woorden voor tot er ineens toch een regel voor zijn ogen ontstaat. Hij verwijst graag naar Rutger Kopland met de ervaring dat gedichten de ‘geestelijke wereld’ aan de ‘reële wereld’ liëren. Poëzie heeft in Peters visie de merkwaardige eigenschap dat de inhoud van een gedicht de lezer bekend en tegelijk vreemd kan voorkomen. De boodschap van verdichte regels onttrekt zich van zodra je die wilt benoemen. (Arme recensent!)

Tijd voor een volledig vers. Ik kies voor het zich welwillend naar één Ambrozijnbladzijde schikkende *Groei* uit de cyclus *Teken van leven*.

Wie zijn wij dan
dat we al in onze gedachten
elkaar kinderen kunnen maken?

Onderhand weten we wel
bij wie de maaltijd ons
het best smaken zal.

Vanavond trakteer ik je op ijs,
kies elke smaak op kleur

en bedenk woorden
die later bij je ogen
zullen passen.

Maar gisteren ging alles
stromen wat ik schreef,
verlieten vrouwen hun huizen,
zijn kinderen gaan lopen

en raakte de aarde
voordat ik er erg in had
blauw van lobelia's, groeide
wat ik in tuinen verzon

haastig voorbij mijn oog.
En zag ik

aan de tafel in een krant
hoe de sneeuw onder zijn voet
alvast was gaan schuiven.

De hier gebruikte tonaliteit roept bij herlezing de geheimzinnige en wellicht wat ascetischer wereld van Miriam Van hee (°1952) op. De tijdsdimensie die ik eerder aanhaalde, speelt bij het bovenstaande zeker mee. Als een soort filosofische vraagstelling die betrekking heeft op de liefde of het relationele, staat de eerste strofe daar wel buiten. In de tweede strofe roept het bijwoord van tijd ‘onderhand’ vervlogen dagen en wie weet zelfs jaren op. Hier wordt een antwoord gegeven op de eerder gestelde vraag waarbij de ‘maaltijd’ zou kunnen slaan op het samenzijn van het paar. In de derde en de daarbij behorende vierde strofe gaat het er heel concreet aan toe met een plannetje voor de naaste toekomst. De ik-persoon zal de andere vanavond trakteren en ook woorden bij die gebeurtenis bedenken. Het mij vreemd voorkomende voegwoord ‘maar’ leidt in de vijfde strofe de rest van het gedicht in; nu is de camera weer naar achteren gericht. Gisteren gebeurde er van alles en nog wat. Met de enjamberende regel ‘En zag ik’ vertraagt het ritme kennelijk en zorgt de sneeuw en ‘zijn voet’ voor vervreemding. Niet alleen de sneeuw onder de voet schuift. Alle regels schuiven. Dit is wat groei moet voorstellen: oude cellen sterven af en nieuwe cellen worden gevormd. Veroordeeld tot het nu-moment hebben wij niet echt zicht op het samenspel van die verschillende tijdsrichtingen. Vragen alom!

Herman de Coninck napratend, vind ik dat een klein aantal dingen in de poëzie van Peter WJ Brouwer in hoge mate aanwezig is. De zich horizontaal over de aarde voortbewegende landdieren hebben ook iets van de lucht in zich.

Het spreekt voor zich dat ik hier slechts enkele zaken heb aangehaald. Geïnteresseerde lezers moeten zich op de rug van Brouwers *Landdieren* laten meevoeren. Het alledaagse neemt er op de keper beschouwd een hoge vlucht. ■

Jacob Baert

Bron: *Artistiek Tijdschrift Ambrozijn*, 29ste jaargang, nummer 2, 2011-2012